

Міжнародна науково-практична конференція

«СТАЛЕ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ВІД ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ПРАКТИКИ»

**З НАГОДИ 100-РІЧЧЯ ВП НУБІП УКРАЇНИ
«БОЯРСЬКА ЛІСОВА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ»**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ВП НУБІП УКРАЇНИ
«БОЯРСЬКА ЛІСОВА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ»**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

**УЧАСНИКІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СТАЛЕ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА
В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: ВІД
ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ПРАКТИКИ»**

(23 жовтня 2025 року)

БОЯРКА – 2025

**ГЕНЕТИЧНО-СЕЛЕКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВП НУБІП
УКРАЇНИ «БОЯРСЬКА ЛІСОВА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ»**

Шлончак Г.А., кандидат сільськогосподарських наук,

Лавренюк О.А., директор

ДП «Клавдієвська лісова науково-дослідна станція»

селище Клавдієво-Тарасове, Київська обл., Україна

dogma_klnds@ukr.net

Одним із основних способів підвищення продуктивності лісів є впровадження у виробництво лісової селекції і, в першу чергу, застосування покращеного та сортового насіння. Для його отримання в 60-х роках ХХ сторіччя в Україні були розпочаті роботи із створення лісонасінної бази головних лісотвірних порід на генетико-селекційній основі.

Першим і дуже важливим етапом у цій роботі є відбір плюсових дерев у пристигаючих і стиглих, а в разі їх нестачі – і в середньовікових насадженнях природного походження чи в лісових культурах, створених із насіння відомого походження [1].

На перших порах плюсові дерева розглядалися лише як важливий інструмент селекції і насінництва лісових порід. Простота теорії та зрозумілість технології втілення зробили впродовж наступних десятиліть плюсовий (клоновий) напрямок домінуючим в лісовій селекції. За цей час селекціонерами багатьох країн були розроблені методики відбору плюсових дерев і створення клонових плантацій із врахуванням стану лісового фонду і генетичних ресурсів лісів, місцевих лісорослинних умов, біоекологічних і генетичних особливостей аборигенних порід [3].

В Україні роботи з відбору плюсових дерев розпочалися в 1963 році. Впродовж наступних десятиліть в результаті селекційної інвентаризації українських лісів відібрано понад 3 тисячі плюсових дерев [2].

У 70-80 роках минулого століття функціональне призначення плюсових дерев було розширене. Вони також почали розглядатися як важливі об'єкти збереження генетичної мінливості лісових дерев у природних умовах.

В даний час назріла потреба провести повну інвентаризацію лісових генетичних резерватів, плюсових насаджень та плюсових

дерев із визначенням лісівничо-таксаційних показників, показників їх стану та зверненням особливої уваги на селекційну структуру насадження та дерев.

У 80-х роках минулого століття проведена значна робота з вивчення та збереження генетичного фонду основних лісотвірних порід України. Деревостани природного походження збереглися у незначній кількості в лісах першої групи та заповідниках, плюсові та унікальні насадження – і в інших групах лісів. Генетичний потенціал лісів значно знижений. З метою збереження кращих деревостанів, які ще залишилися, виділені генетичні резервати.

Відбір генетичних резерватів з основної лісотвірної породи – сосни звичайної – в Боярській лісовій дослідній станції розпочався у 1983 році. У Жорнівському лісництві співробітниками Старопетрівської ЛНДС (на даний час Клавдієвська ЛНДС) спільно з працівниками Боярської ЛДС було обстежено більше 250 га насаджень I^a-I^b бонітетів, які зростали в свіжих сугрудках та суборах в урочищах «Бобриця» та «Жорнівське».

Один з найбільших генетичних резерватів сосни звичайної (49,4 га) відібраний у 1987р. в насадженнях Жорнівського лісництва Боярської ЛДС. Для таксаційно-селекційної оцінки резервату №1 була закладена пробна площа в насадженні-еталоні кв.53 виділ 19. Деревостан природного походження у віці 190 років росте у свіжій грабово-сосновій судіброві за I^a бонітетом. Підлісок густий з ліщини, бруслини, жимолості, бузини червоної. В надґрунтовому покриві медунка, снить, веснівка дволиста, маренка запашна. Підріст сосни відсутній. Середня висота насадження – 37,0 м, середній діаметр 56,0 см при повноті 0,70 має запас 610 м³/га.

Довжина безсучкової частини стовбура становить 35,4%. Деревя мають невелику (32,3%) та компактну (4,6×4,2м), в основному, кулясту (77,3%) крону. Деревя в більшості (68,2%) рівні з середніми за товщиною (64,2%) гілками. На пробній площі зустрічався один тип кори – пластинчата з перевагою глибокотріщинуватої (65,9%), висота її підняття по стовбуру сягає 14,1м. За селекційною оцінкою насадження віднесене до нормального, незважаючи на те, що більшість (59,1%) дерев є хворі та пошкоджені.

У Жорнівському лісництві у 1987р. відібраний ще один генетичний резерват (№2) площею 1,6га в кв.40 виділ 3. Деревостан штучного походження з місцевого насіння. Насадження в 100 років росте за I^a бонітетом, тип умов місцезростання – С₂. Підлісок середньої

густоти з ліщини, бузини червоної та бруслини. В надґрунтовому покриві герань Роберта, веснівка дволиста, конвалія. Природне поновлення сосни звичайної відсутнє. Деревостан при повноті 0,70 досяг середньої висоти 34,0м та середнього діаметра 40,0см і має запас деревини 600 м³/га. Древа мають непогане очищення стовбурів від сучків – 46,1%, крона невелика (25,0%) і компактна (4,7×4,4м), переважають крони кулястого типу (64,6%) з тонкими гілками (83,3%). Стовбури в більшості рівні (61,1%), в основному, з пластинчастою глибокотріщинуватою корою (78,5%), але зустрічається і лускоподібна кора (0,7%). Висота підняття грубої кори сягає 10,6м. Насадження за селекційною категорією віднесені до нормального. Відсоток хворих та пошкоджених дерев становить 39,5%, а до плюсових віднесено 5,6% дерев.

У 2006 році в Жорнівському лісництві ВП НАУ “Боярська ЛДС” відібрані ще три генетичні резервати сосни звичайної площею 19,4га. Резерват №12 – чистий сосняк штучного походження займає площу 6,8га у кварталі 42 виділи 1,3. Деревостани у віці 79-81 років ростуть у свіжій грабово-сосновій судіброві за I^a-I^b бонітетом, при повноті 0,7-0,8 мають запас 470-550 куб.м/га.

Два інші резервати (№№ 13, 14) відібрані у 59 кварталі, виділи 1 та 7. Це також чисті соснові насадження віком 52 та 58 років, штучного походження, I^a бонітету, ростуть у свіжій грабово-сосновій судіброві і при повноті 0,8-0,85 мають запас 400-450 куб.м/га

У Київській області за 36 років, починаючи з 1973 року, відібрано 133 плюсових дерева сосни звичайної. На даний час деякі дерева загинули від пожеж, буреломів, хвороб або внаслідок господарської діяльності. Після аварії на Чорнобильській АЕС значна кількість деревостанів Поліського та Чорнобильського держлісгоспів, в яких були відібрані 27 плюсових дерев, відійшли до 30-км зони відчуження. Подальша робота проводиться лише з їх вегетативними потомствами на архівах та насінними потомствами у випробних культурах.

Плюсові дерева сосни звичайної розташовані в 28 насадженнях 4 держлісгоспів та 2 лісових науково-дослідних станцій.

Найвищий запас деревини мають ділянки лісу Жорнівського лісництва (480-630куб.м/га), тому тут за весь час було відібрано 61 плюсове дерево. В результаті вітровалу та сніголамів 12 дерев було пошкоджено і списано (акт від 20.10.2005 р.). Станом на 2017рік залишилося 49дерев. Плюсові дерева Жорнівського лісництва характеризуються значною мінливістю щодо віку і біометричних

параметрів. Загальна висота цих дерев коливається від 31,0 до 47,0м, середній діаметр стовбура – від 38,0 до 72,0см. Кращим за обома показниками є дерево Бж-17. Амплітуда коливань віку плюсових дерев 119 років (від 71 до 190 років).

Починаючи з відбору плюсових дерев сосни звичайної, вони використовувалися для заготівлі живців і шишок та створення насінневих плантацій. Садивний матеріал вирощувався в Старопетрівському лісництві на даний час ДП «Клавдієвська ЛНДС». Впродовж 1987-1989 років 43 плюсових дерева були використані при створенні клонового архіву сосни звичайної в Старопетрівському лісництві.

У 1990 р. в Дзвінківському лісництві закладено 4,5га випробувальних культур сосни звичайної, до складу яких увійшли 23 плюсових дерева та два генетичні резервати Боярської ЛДС.

Список використаних джерел

1. Guidelines for forest seed production. (1993) Kharkiv UkrNDILGA (in Ukrainian),.
2. Molotkov P.I., Patlay I.M., Davidova N.I. (1989) Seeding of forest trees species. Kyiv: Urozhai (in Ukrainian).
3. Pyatnytsky S.S. (1961) Workshop on forest breeding. Moscow : Nauka (in Russian).